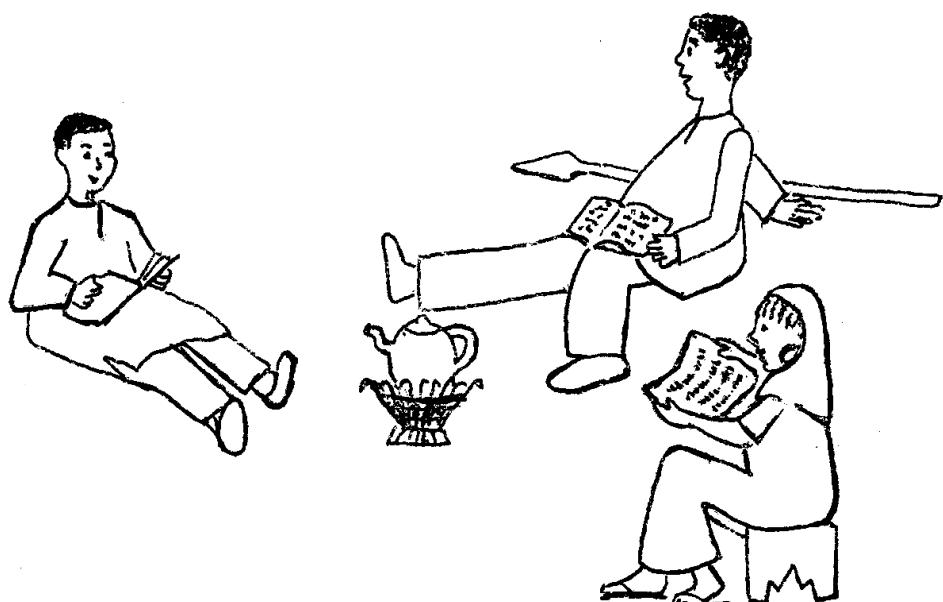

Məkanaw Kakadə Yedənami

Kakadə 2

Məkanaw Kakadə Yedənami

Kakadə 2

par
Louise McKone
et
Moussa Koli Malloum

Association SIL
B.P. 4214
N'Djaména
République du Tchad

2012

Langue : yedəna (boudouma), parlée dans la
Région du Lac, Tchad

Traduction du titre : Lisons la langue yedəna
Livre 2

Genre : matériel didactique

Illustrations : Youssouf Mbodou Wolli

Quatorzième édition, cinquième impression : 200 exemplaires

© 1996, 1999, 2001, 2002, 2004, 2007,
2008, 2009, 2010, 2011, 2012 Association SIL

Avant-Propos

Ce syllabaire est destiné aux locuteurs yedəna qui désirent apprendre à lire leur propre langue. L'orthographe utilisée a plusieurs similarités au français. Ainsi, ceux qui ont appris à lire en yedəna peuvent aisément transférer leurs connaissances à la lecture du français.

En adaptant l'orthographe aux réalités de la langue yedəna, certains symboles sont différents du français.

L'accent grave marque le ton bas et non pas la qualité de la voyelle.

L'accent circonflexe marque les voyelles + ATR

Le ' x ' yedəna est prononcé comme ' s ' au sud de la région et comme ' h ' au nord.

Le ' c ' yedəna est comme ' tch ' au sud et ' s ' au nord.

Le ' u ' yedəna est comme ' ou ' en français.

Le ' ə ' yedəna est comme ' e muet ' en français.

Le ' e ' yedəna est comme ' ê ' en français.

En ajoutant un préfixe à certains mots, le résultat est deux voyelles ensemble qui produisent un son qui est entre les deux.

Ce livre est le deuxième d'une série de deux qui, ensemble, présentent toutes les lettres et combinaisons de lettres nécessaires pour la lecture du yedəna. Le livre contient également des leçons de révision et des exercices d'écriture.

Nous exprimons notre reconnaissance à ceux qui ont contribué des idées pour les histoires et qui ont aidé à enseigner les classes expérimentales, notamment Malloum Abdoulaye, Mamadou Adam, Oumar Abakar, Mahamat Ahmat Brahim, Adam Youssouf, Tchari Koli, Mahamat Malloumi, Adam Warso, Dogo Tcharimi, Hassane Issa et Abakar Abdel-Kerim. Nous remercions également Marti Giger, conseillère en alphabétisation de la SIL, et les gens de Bol et de Kangallom qui ont aidé à tester la première version.

Gaka Kakadə 1 ngaco ngwə, gakəy letər donoa yuu :

L l

libira

K k

kangil

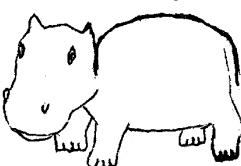
D d

dâgəl

N n

nay

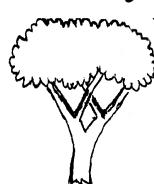
Y y

yimay

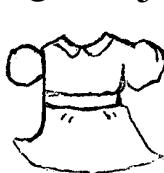
W w

wanay

G g

gəmâji

M m

mahar

B b

bâtər

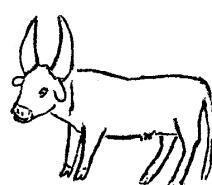
C c

cûguram

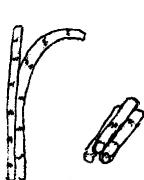
H h

ha

R r

reke

S s

sakan

J j

jeni

D d

ya dəadan

Gakəy letər tâni yuu co :

A a â

amayram

I i î

kâbədi

U u û

hugu sûgur

Gakəy letər kixi
ngə yəhanə mâdəgay
ngwə, nəji dî bəlin :

Ə ə

bələm

E e

lelea

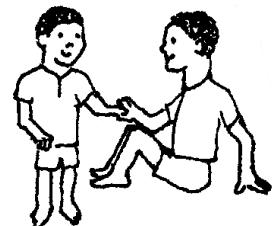
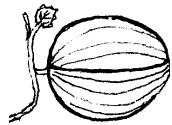
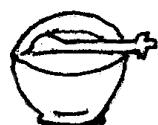
O o

komo

ng

ngol

yəngənaay

Gaka *Kakadə 1* ngwə, gakəy mənna yuu :

1. Ali acal lay alli à ? Yəy, Ali acal lay alli.
Ali akul a xî? Akul a Baga Kawa.
2. Kaka yu Asəda yukul a kaxagu.
Kaka dawəy nalle a gə Asəda.
Asəda dətâl nalle yimay adə.
3. Bandama nakahal banda ngun də bûgu.
Naal Borno -də, nawəy də alli.
4. Adam yu haba həan yəcoh ki.
5. Bərga acal cuwi hə mahar gəre acal cuwi hə reke ja.
6. Cûguram ngə Kaka nawiyâw.
Kaka dacəlbû cûguram adə a day də boci.
Kaka dəcəlbû gâlu -də,
Asəda daadu gəadə cûguram adə.
Asəda dəcedə ga : “Ngore cûguram agəm.”

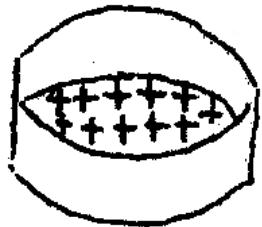
Gəga gəka mənna yuu ngaco ngwə,
gəga gəcul *Kakadə 2*.

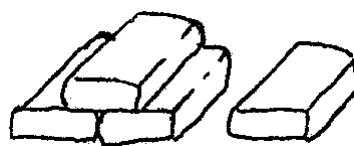
t

kəra 31

T

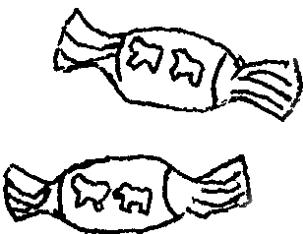
teme

tərengel

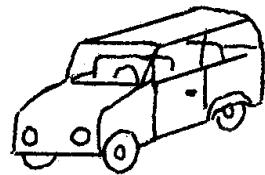
tamgə

minti

karta

wətir

mota

↓ Ngəram yahagə mahar, yacəga a teme.

teme
te
t

teme

tuy

toy

tədəw

ataw

kəte

kəti dəaw

dətəkaw

dətaku

dətāgə

dotor

təbay

tulay

konotay

wute

kūrit

tû

tu

taha

ta

adə

atə

day

tay

cəy

təy

1. Asəda daal kaxagu dəgə dətu kəmatəm.
2. Tərengelma alaw tərengel dəgə awəy.
3. Kaka daal tabəna dəgə dəhagə kəmbu adə.

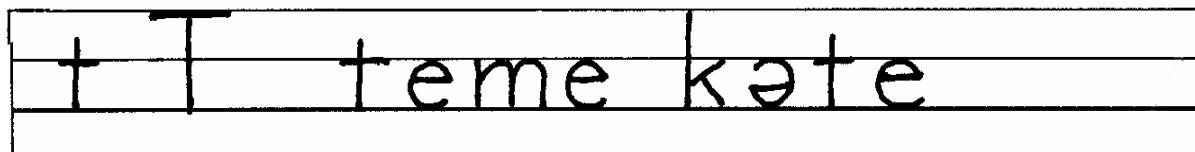

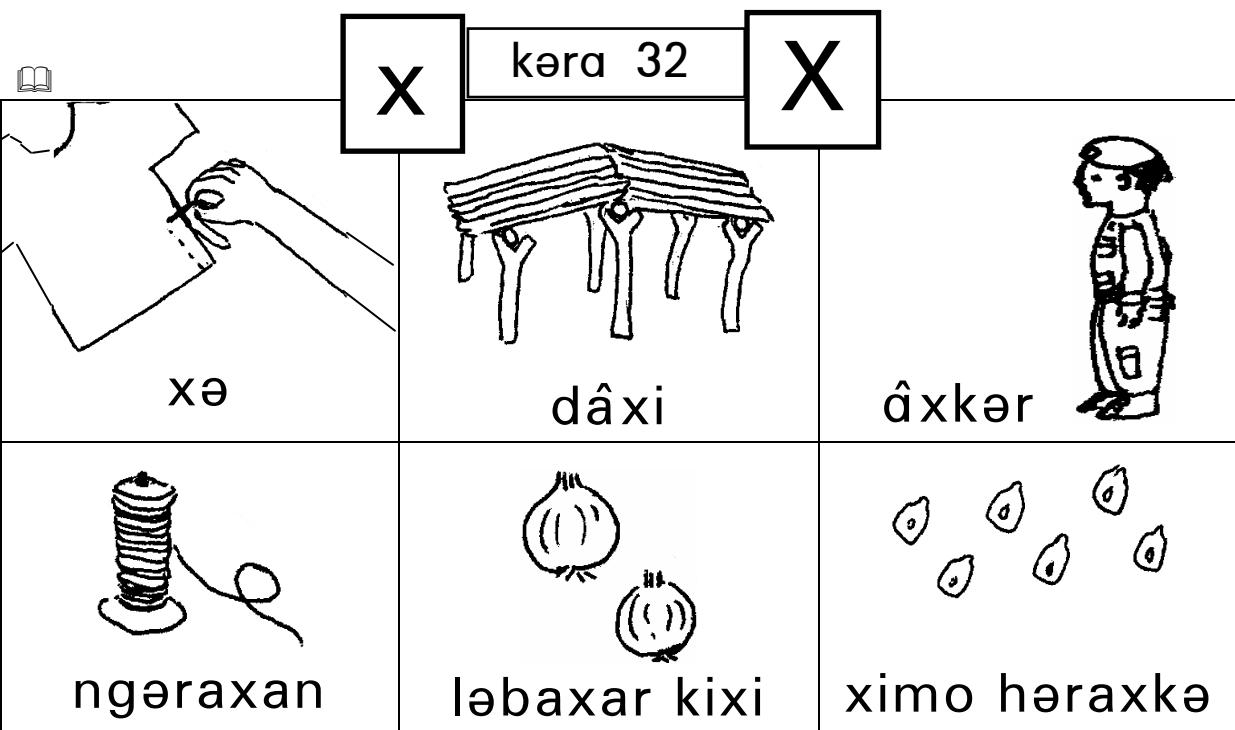
Ngəram yatəkaw way. **Aidə ga** yacəno yahəm.
Məhay yaləgədə lu. **Aidə ga** yagun gâru.

Ali agun gâru ga natâl tərengelmaay dəgə yəlawnəy tərengel. Ga ngəram go, natâldan yəhagə mahar a tabəna. Ga yacəga a teme də konotay lər, ga yatəkawdanəy də way. Ga aji ngə tərengel - namay -də, yaal yakəra kuro ga yaadu yaləgədə a gə də tərengel adan - kurit.

Ga wute, həba həan -də, yaal yacəlbû masoay. Ga yacul gunnî gâru anə -də, ngəram go yələgədə amay hə lu -. Məhay ci həadan go yələgədə tərengel. Ci go yələgədə lu. Aidə ga cəy təlor -də, gâru - namay.

↓ Kekema nəxə kajimu.

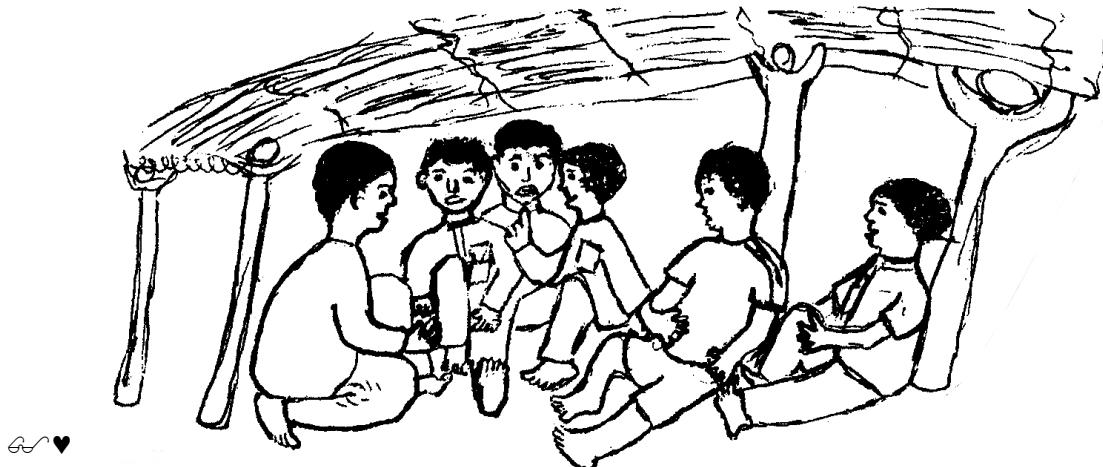
nəxə
xə
x

□□□	axə	axi	xəbi	xəne	mâxi	dâxi
wuxi	xilogu	baxagə	axəyu	xiu	xito	
xania	gurxu	gagixû à?	wuxe dəagû			
akə	koh	ki	tə	həbəday	xi	
akəxə	kəxo	kixi	təxə	xəbədə	xî	

- ☺ 1. Asəda daadu gə abhə adə way -də,
kuren daadu gəan amay.
- 2. Yəngənaay ləkolmaay yaan rubû a gə də
allo -də, **kuren** yaan a gə də kakadə.

1. Adam naji dəmu **ngwə**, agun gâru.
2. Mala naji dəmu **ngwə**, nəji kekema.

Adam Yu habi hœanay xingi yœan kangay
a day də dâxi hœ kaxagu, ga yœcegœ xania
ngœ, yaji jammay ngwœ, yœan. Aidœ ga Adam
ace : "Dâw -, waji dəmu ngwœ, wuji bandama
dœgœ wucoh ki."

Haba hœan Abdallah go ace : "Dâw -,
waji dəmu ngwœ, wuji xœni dœgœ wuxœbi ha."

Madœ Yu Abakar Yu Hassan go yœce :
"Dœnay -, yaji jammay ngwœ, yœji baremaay,
dœgœ yœkœxo cuwi anay."

Kuren haba hœadan Mala go ace :
"Dâw -, waji dəmu ngwœ, wuji kekema,
dœgœ wuxœ kajimu."

X X dâxi hœ kaxagu

âdīnî

kəra 33

âjunî

âsuma

↓ Migəw yaâdī gə Asəda gurxu.

yaâdī
âdī

âju

= Həba ngwə,
wəâdī gəadə dī ci.
gəâdī gəadə dī ci.
aâdī gəadə dī ci.
dəâdī gəadə dī ci.
yəâdī gəadə dī ci.

Cudə,
waâdī gəadə dī ci.
gaâdī gəadə dī ci.
naâdī gəadə dī ci.
daâdī gəadə dī ci.
yaâdī gəadə dī ci.

± Həba ngwə,
wəâju mənna ngaw
gəâju mənna agû
aâju mənna anə
dəâju mənna adə
məâjunaw mənna amû

Cudə,
waâju mənna ngaw
gaâju mənna agû
naâju mənna anə
daâju mənna adə
maâjunaw mənna amû

- © 1. Wuhəm way **dugo** wuhənay.
- 2. Wucar **dugo** gətani.
- 3. Wutu kakadə axi həkan **dugo** âdīnî kəri.

• gurxu
kête

gurxu
kixi

gurxu
xingi

gurxu
hèkan

gurxu
xagə

gurxu âru

Asəda dəkəra dəan âsuma adə ga
dacəno goroay yu sandaay yu mintiay.
Aji ngə yəm adə naga -də, ngəram yaan
tawa ga yacul təkawnî way. Ga ngəram
ci go yəcəga âmbi. Ci go yəgəy xù. Ci
go yəhəlu âw.

Ga naji yəraw -də, yacul cənonî way
a gə də sabəra, gəre hâju aâjudan ja. Ga
yama yayel ngun, ga yacəno. Ga migəw
yahəm way -də, wute yacul adunî
gurxu. Migəw ngə yata sandaay - go
yaadu gurxu dəbuay yu dayay. Migəw
ngə yata goroay yu mintiay -, yaadu
gurxu âru kixiay dugo âdînî kəri.
Asəda - ârtigia ga data gurxu dâbu.

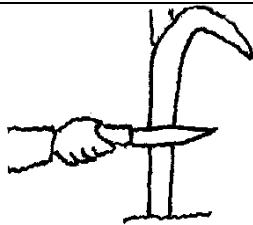
 daâdine, daâjune ja

f

kəra 34

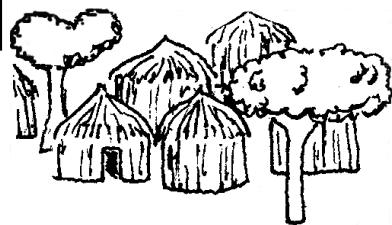
F

fəju

fənjal

fu

↓ Ali nakahal fənjal - say.

fənjal
fən
f

fəju

fiyow

fiyəkə

Fatime

fələ

fadaw

fargə

fudo

afelu

afənay

yəfi

yəfo

yəfegə

yəfâgə

yəfər

ha

fa

bəri

fəri

tu

fu

fu

fû

☺ fu nə Ali
fu nanə

fu naw
fu nadan

☺ yâlla	ânəm
kaka ngaw	kaka naw
baba ngaw	baba naw
yay ngaw	yi naw
ya dəanay	yaya naw
ya həanay	yaya aw

☺ yâlla :
dî yuu
ânəm :
dî ya

~~♥

Fatime, yaya nə Ali, daji dondi ga Ali naal fu nadə ngə dukul a lay. Ga Ali ace : "Yaya, wahəmay də gaji dondi -də, ngəlgo à?"

"Yəy, ngəlgomi." Ga Fatime dəcegə haba dəadə - ga : "Fargə cobay ya, Ali nakuragə go, kəna a gəan go. Ga kəra fəri yu fələ dəgə gətəkawnəy. Yel fadaw - go dəgə gəlaw fənjal - yu sūgur - dəgə gətâgədənəy."

Ga wute Ali go nafelu kullay anə - ga nahənay. Ga dâñ yu yaya nanə yaan kangay. Ga dacicigə an habar hə maay fu nadan - ngaco.

Ga həba aal -də, acedə ga : "Ngo dî ngəna ya. Wane ga jân labia."

"Gaal ngwə, an migəw - ngaco hənay."

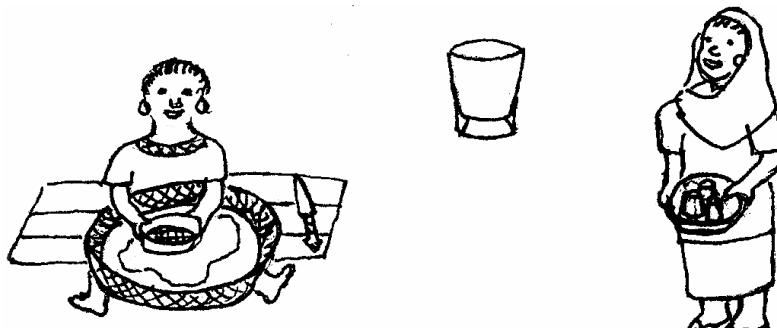
 f F afəju afiyow

kəra 35

S J D T X F A

f	Ngərəm dayel fadaw dəcəlbû
x	Abdallah akəra aji xəni dəgə ha.
t	Dəcəga âmbi a teme way.
j	Asəda dajūgu . . . dafəju ârəm.
ng	Waji dəmu ngwə, wugun
â	Âmbi akul a ngun də

yəfi

fiyow

fargə

fīgə

həkan yu təlor
fiyəkə yu kixi
xagə yu kəte
həkan xingi yu həraxkə
həkan həgay yu kâkənə

axi
âxi
axii

hâju
hâjù
âju

nganay
nganày

♥ Məamunaw kəra 31.

Yəm ngə Ali agun gâru -də,
ngəram yaan məni?

Məndo ro ngə yakəra kuro?

Məhay yaan kîda kiximi?

Məndo ro ngə Ali agun gâru?

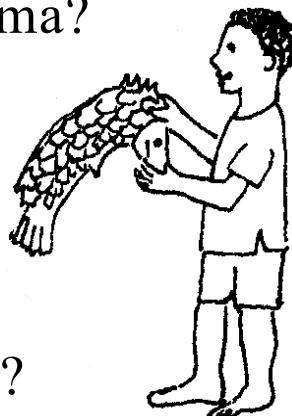
Məamunaw kəra 32.

Adam yu habi həanay yukul a xî?

Mala naji dəmu ngwə, acəlbû aji məni?

Məndo ro ngə Adam akəra aji bandama?

Xania kiximi gurxua?

Məamunaw kəra 33.

Məndo ro ngə Asəda dəan âsuma?

Baha âsuma -də, Asəda dacəno məni?

Migəw kiximi yaadu gurxu dəbuay?

Məamunaw kəra 34.

Məndo ro ngə Ali naal naamu Fatime?

Məndo ro ngə nakuragə?

Haba də Fatime daadu gə Ali məni?

Fatime dacigə Ali məni?

Fati data gurxu âru.

yəu

kəra 36

yau

↓ Migəw yəu larsa. Migəw yau də dâbu.

Dân au

Dədan yəu

Dân nau

Dədan yau

±

Həba,
wəu, wəunə dî ci.
gəu, gəunə dî ci.
nəu, nəunə dî ci.
dəu, dəunə dî ci.
yəu, yəunə dî ci.
məunənaw dî ci.

Cudə,
wau, waunə dî ci.
gau, gaunə dî ci.
nau, naunə dî ci.
dau, daunə dî ci.
yau, yaunə dî ci.
maunənaw dî ci.

gaw
gau

kaw
kau

aw
au

yuu
yəu

muh
məu

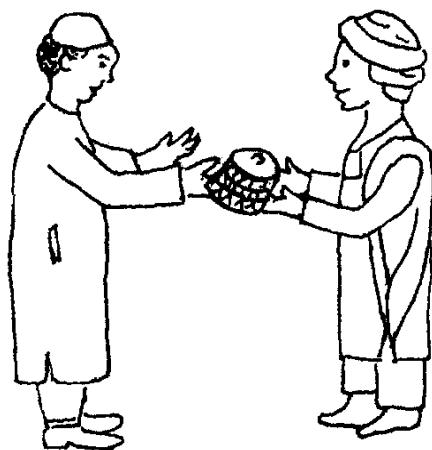
dâw
dau

1. Yaan kangay yey. **Mia ga yafaji.**
2. Yawaca yey. **Mia ga yafaji.**

- ☺ 1. Adam, gəu a cuwi bà?
- 2. Ye.
- 3. Gəre Mala həgo?

- 4. Kənnay, gau larsa à?
- 5. Yəy.
- 6. Gəre Abdallah həgo?

Wute larsa ngə Ali -, saha həan naga. Ga nafegə habi həanay dəgə yəu yəhəmalgay. Ga yau də dâbu, ga yakəlenə gər. Yaya nanə go dau a Yongo. Abhə anə dəmu go nau a Kaya. Ga Ali naamu abhə anə dəmu -də, acenə ga : "Wuxə dəagû! Gau labia à?"

"Labia ley!"

"Gəre Abdallah au à?"

"Ye, həba ngwə, dān yu Kənnay yəu."

"Kaka həgo?"

"De dondi ga dəu ja."

Aidə ga həba həan -də, habi həanay - go yaunə gurxu də mayar. Yaya nanə - go daunə luku aci. Kənnay anə - go naunə təmu yiman kâkənə. Aidə ga yawaca cəy kixi. Yawaca gangaay yu balaay yu algayay. Mia ga bike adan - nafaji labia.

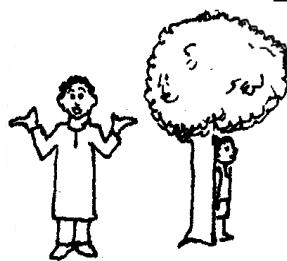
 Kau! Aunaw! Gəu ja!

nd

kərə 37

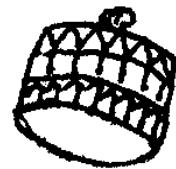
nj

ndaregû?

njəgə

njokwa

↓ Ali aceni ga : “Nda ngənəbu?”

nda
nd

↓ Migəw yafənay njar.

njar
nj

□□□

ndu

nduco

ndaraco

ndəba

ndâgu

njaka

njarna

njəma

njuy

njili

cându

wanjam

məkanju

da

kani

nəm

jûgu

nda

kandi

njəm

njûgu

- ☺ 1. Jay a həndu.
 2. Jagədə boci.
 3. Tâl bâtər ngun də ngərgə.
 4. Ngərgə -, tâgədə logume.
 5. Kahay lu a gə də ngu yuu.
 6. Kahagədə ngu yuu lu.

~♥ Cându kəməne a lartə ngaco dəlagə naani a xənî, ga ndaraco kəmbu nano a lay ja. Ga May ace : "Wuce kâgu cându kəməne kəmbu nano ja -də, kəna nəu təgab. Ga manaw məfənaynaw njar amû -."

Ga maramaay hə lartə ngaco yama yacəbagalu jama adan ga yaal gə ngu ngə May nafi -. Ga nduco, dân muh ngə nakəra kəmbu anə hə həmnî, ga yaal yafənay njar adan -.

Fəjar ciləm ngwə, migəw ngə yau - ngaco yəyegu də yimay adan tahaa ngwə, yələgədə lu - yəâdi yəkahagədə ngədə yafənay -. Ga wute, aji ngə yafənay yaan də njûgu kalkal -də, wute migəw yəce : "Ngəla də jəw! Kəmani nəan ngwə, kəna nəyel lartə amû - ja."

nj njar nd ndâgu ?

wual wuamunə

↓ Migəw yuu yual habər. yual

Dân aal.
Dədən yual.

= Dâw -, wual habər.

Na -, gual habər ja.

Dân -, nual habər judū.

De -, dual habər.

Dəgûay -, gualaw habər.

□□□

waal	waamu	waadu	agû	gəga
wual	wuamu	wuadu	agûay	gûgua

⌚ 1. Nakəbay komo.
Nakəbayxi.

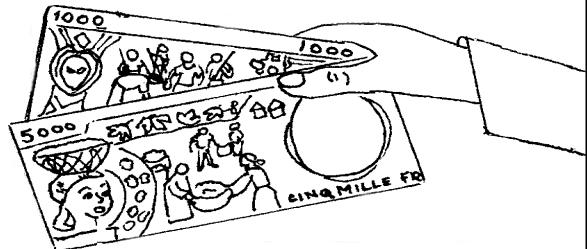
2. Natəma gurxu anə.
Natəmaxi.

3. Dawuy dəgəram.
Dawuyxi a Bol.

4. Yəcəbagalu kullay adan.
Yəcəbagaluxi.

- ☺ 1. Nəji à?
 2. Nəji ani ja.
 3. Nəji anə ja.
 4. Nəji adə ja.
 5. Nəji agûay à?
 6. Nəji anay ja.

gurxu âru kixi

gurxu dəbu

~~♥

Ali akéra aal kaxagu hə Baga Kawa. Ga dâñ yu Abakar yu Ahmat yəcəbagaluxi gâlu, gère haba həan Abdallah nau gəadan. Ga acegə Ali ga : “Gəcəbagaluxi à, gual xî?”

Ga Ali acenə ga : “Wukəra wual Baga,” -də, Abdallah acenə ga : “Wanə daba də ngə gaceni ngwə, dâw co wual. Gère wute kənə gau gane co -də, dâw -, nəji ani ja. Gère wəugû gurxu dəgə, gual ngwə, gəadu gəani barad yu gûgua.”

Ga Ali ace : “Ngəla, wuamunə ngwə, wuađu gəagû. Dâw go, wute, wane ga jân labia.”

“Ngəla, wual labia! Gaal ngwə, an migəw amû ngə yukul a Baga hənay. Abakar, na yu Ahmat go, annaw migəw agûay hənay.”

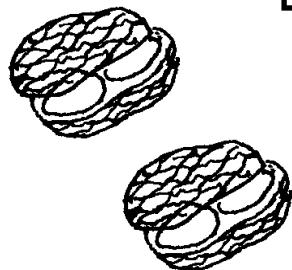
Wua	wuamunə .
-----	-----------

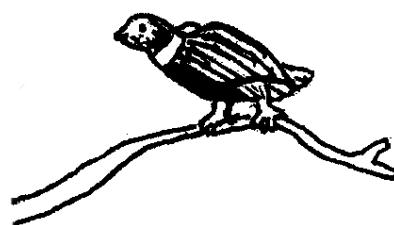
kw

kərə 39

gw

kwolji

njəkwa

adugwa

↓ Lûgu najûgu cuwi hə kwolji.

kwolji
kwol
kw

↓ Wuli ngəna adugwa ngərəm.

adugwa
gwa
gw

kwadə

kwotə

nakwî

akwoxi

dugwani

həgwi

kugwi

hugway

☺ ânəm : fəjar -də, nalixə cuwi anə.

yâlla : kwadə -də, nahəli cuwi nganə.

☺ 1. Waamu ha həgwi də fiyəkə də.

2. Cuđə həgwi də migəw bukor
təlor də yaal Bol.

3. Hugway nakəxo həgwi də
ngədə nəjûgu njaka xingi də.

❖ Hugway ngə Fatime naal najûgu cuwi hə kwolji a ngədə migəw yafənay a lay njar -. Ga kwadə kete nacəlbû migəw də mahərgə ga yadugwanə a kəxonî cuwi anə. Yakəxonəy həgwi də ngədə nəjûgu kwolji njaka xingi de. Ga naan adan wuxedə ga yaal.

Saha ngə habu nakwî -də, naxu kuritco ga natâl âw. Ga wute nakəra barebarema ngə ahən lixənî kwolji - ga nalixənəy kurit.

Gəre saha ngə kwolji najûgu tâlnî wuli -də, ace kwolji anə -, kado alaka. Ga nəkanju juđu -də, haba həan kete acenə ga : "Kwolji agû -, kado nəlaka ngwə, tâl yəngənaay dəgə yəgiyagûøy."

Aidə ga natâl yəngənaay yagiya kado -də, kwolji anə nano də ngəla.

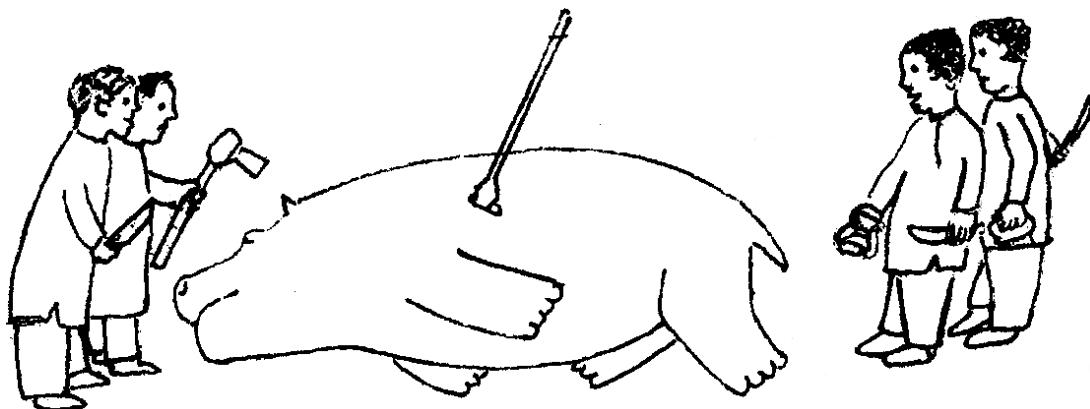

Kwadə -də, nadugwani.

kəra 40

N E G A K

kw	Kwadə ciləm -də, nakəlam
gw	Ngərəm dadugwa adə.
nd	Yahəla nay ga nduco acəlbû dəan.
nj	Njuy də logume acal dâbu.
â	Âmbi yuu ngəla wəlla . . . ?
au	Migəw yau larsa -də, Ali gurxu.
əu	Fatime dəu larsa ngwə, Ali luku.
ua	Dâw -, wual habər gəre de -, . . . ja.

1. **Todə də** gaal fu nagû - ?
2. Magə ngə nakəmay -də ngə waal fu naw.
3. **Todə də** gakwoxi gau?
4. Aji njəma -də ngə wau.

❖ Mœamunaw kera 36.

Todə də Ali nafegə habi hœanay?

Mœndo ro ngə yaya nə Ali dau a Yongo -? □

Ali, abhə anə dəmu nau a xî ?

Kœnnay ngə Ali naadu gœan mœni?

Mœamunaw kera 37.

Mœndo ro ngə cându kœmœne a lartə -

kœmbu nano a lay ja?

Mœndo ro ngə migəw yafœnay njar -?

Aji ngə yagaw -də, migəw yœce mœni?

Mœamunaw kera 38.

Ali akœra aal kaxagu hœ xî ?

Mœndo ro ngə Abdallah naal Baga ja?

Ali naal Baga ngwə, aadu mœni?

Mœamunaw kera 39.

Hugway ngə Fatime najûgu cuwi a xî ?

Wœni nahœli kwolji anə?

Mœndo ro kwolji anə nano də ngəla?

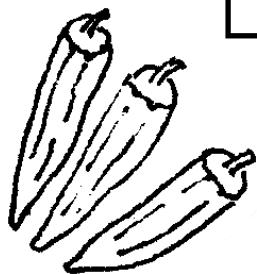

Wuadu gœaqûay dî ci.

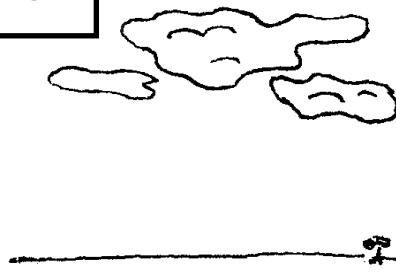

mb

kərə 41

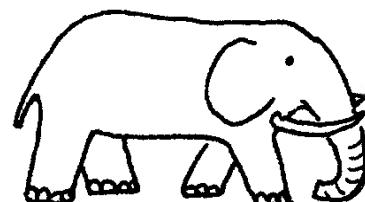

mbulu

mbərxa

tâmbali

ambu

↓ Kaka dəcal cuwi hə mbulu.

mbulu
mbu
mb

mbə

mbər

mbərge

ambay

kambe

bal
mbal

mbəal
mbaal

kəmu
kəmbu

1. Cându latinin ngwə, həba yəm **kiximi**?
2. Mbərge yəm **kiximi**?
3. Cându wau a **kâdugu**.
4. Mbərge ngwə, wəu a **date**.
5. Cându kəməne wahəli a **kâdugu**.
6. Bali ngwə, wuhəli a **date**.

Mbə ngə Adam naal najûgu cuwi hə
mbulu a gay kulu. Ga kwadə kəte -də,
yəngənaay yadugwanə ga yakəxo gâlu
-də, naamu kəri -də, natay mbərxa. Mbə
ngə Adam ace : « Dəlagə akəra au, ga
mbəalaw fu. » Ga yəkwoxi gâlu -də,
dəlagə naxə gəadan a fargə.

Mbərge həan, -də, yaal yagaw ngədə
adan ngə yaâju a fargə. Ga yahəli mbulu
adan -də, nahəyu də ngəla.

Aji ngə mbulu adan - nalaw gay -də,
Kaka ngə Adam daal dəla. Yəm daba də,
daadu mbulu dâbu, gəre daal dəy -də,
mbulu adan ngaco, kâllu akul a gə də.
Ga dau dacegə hugway adə -də, ace :
« Kəməne, wahəli a kâdugu, ga yuu ro ngə
kâllu natanə. Ga bali ngwə, wuhəli a date. »

 MBƏ ! Ma mbəal !

â î û

kərə 42

Letər ngə yəga yətâgədə kokiyo
kâkənə muh akul : â, û, î.

Letər tâni ngəde, ə yu o yu e, yətâgədə kokiyo ja.
Ngun də mənna yuu, gəhəmay fargə dəadan à ?

hugu

bûgu

jûgu

lûgu

rubû

lu

lû

fu

fû

cu

cû

xi

xî

kəli

kəlî

nakwî

kuli

kûli

ngudi

ngûdi

wuli

adu

âdî

âju

âru

kur

kûr

kâni

kani

dân

daan

kîda

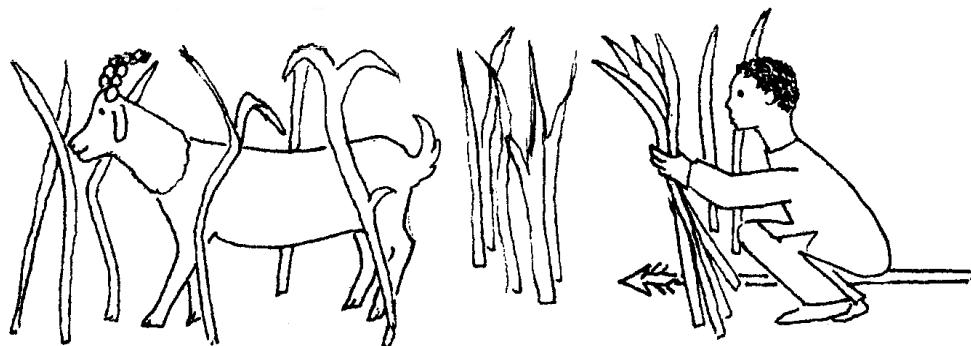
riba

- ☺ 1. Kamən ngə kwolji ano ro ngə yəkahal day dəan lu.
- 2. Kamən ngə kəli acih kûlulu ro ngə Abakar nahənə lay.

Abakar ace aal cadə ga nacih kəli anə ga naal gə dì ga. Naal nayel ngun də kângali dâbu ci -də, naamu ngəri kete ngə ahəm habu. Ga nakəmu kəli anə - ga naguwa. Gəre ngəri akâbi, ga naani gəan -də, nakwoxi nau gə Abakar ga yakəmay.

Aidə ga Abakar nalû yey -də, ngudi nacihñə, ga naal naxii amay a kulu. Ga akwoxi -də, naamu xito həan -də, kûlulu akul a ngun də habu kəlî -.

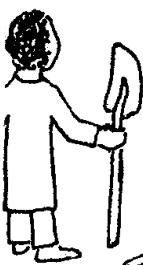
Ga ahəm gâlu -də, Abakar natəmaxi naal kəla həan. Ga kamən ngə kəli acih kûlulu ro, Abakar nahane lay. Ga kəli - go nau naku an ga yahəla. Yahəla -də, Abakar natâllu kûlulu – natâl ngun də bədə.

Ga wute naal fu ga nacegə habi həanay yu migəw anə. Ga yama yau yaâdi yakəlam.

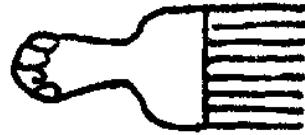
Kûlulu ahəm habu kəlî

p

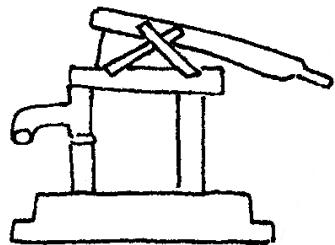
kəra 43

P

pel

penge

pompom

↓ Ali najûgu pel nala wuləm.

pel
p

pel

âpi co

acapu

tapa

penge

papa

mapa

kâpi

kâpo

apu

taba

tapa

kâbi

kâpi

nampal

lapan

Kaka dəcal **tapa** də yətâl pompom à?

Dəcal **tapa** ja.

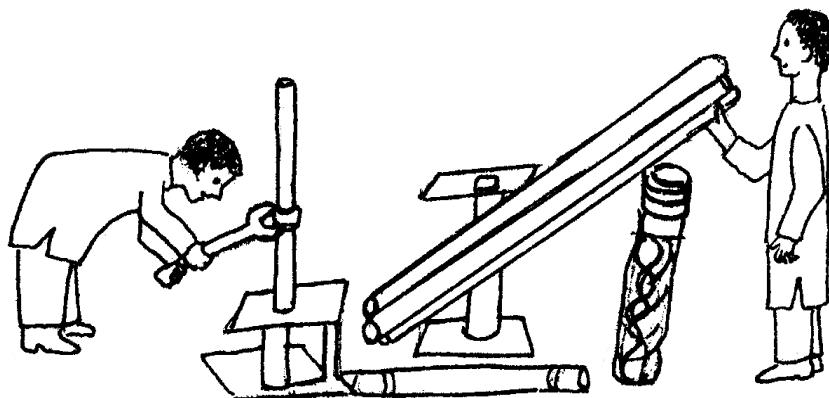

1. aji ladə	3. aji talagə	6. aji njəma
2. aji latinin	4. aji larba	7. aji xəbədə
5. aji lahmixa		

Aliyu migew maay fu nan - , ngudi aheladan. Ga yama yacebagaluxi ga yaannay Kemandawa wogida. Ga yecigə an pompom. Ga wute Kemandawa go nama ga nakera aapi hæan co. Ga nadugwaldæ lugu ngæ nətäl pompom ga naal gæadan.

Ga wute maay fu - yama yacapu pel ga yala wulæm hæ pompom yuu -. Yeraw koti gære kida hæan - namay ja. Ga kənəm -dæ, bæla nampal ga yafendâgæ kawsæ hæan a kənəm koti. Ga yafa wulæm - go ngaco.

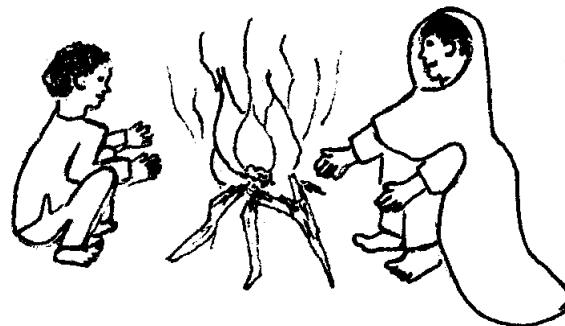
Ga wute heba hæan -dæ, maay fu - ngæ wanæ yecal tapa dæ yætäl pompom - yu ngæ wanæ yecal tapa ja, ngaco yahemay dæ yatäl pompom. Ga yau yelægædæ amay hæ pompom - yeraw koti. Aidæ ga wute maay fu næ Ali - ngaco gabu adan naji alli.

pP Yacapu pel adan.

lieni

kəra 44

↓ Yiman nakəmay dugo lieni nəu.

lieni
lie
ie

bel
biel

nakiel
nagiel

kegə
kiegə

kəri də
kədie

= 1. Malləm akè amay.

2. Malləm akiənə Adam.

= ânəm : kəbal
yâlla : cəno

Adam acegə kəti həan ga : “Yî dî ngəna yuu.”

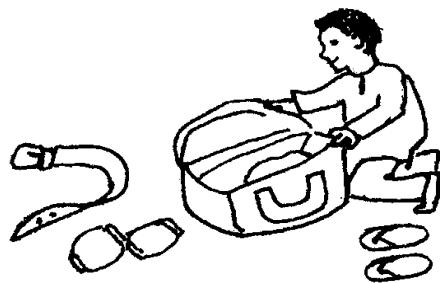
Həba: wî gî aî dî mînaw yî
Cuđə : waî gaî naî daî maînaw yaî

Adam naal aka kəra a Borno. Naal a yiman ga najân a lay yey, gəre lieni nau. Ga lieni nau -də, acal borgo ja, ga hâmbadə ahəlanə.

Gəre yəraw kete -də, acegə malləm anə ngə akienə kəra ga : "Dâw -, hâmbadə ahəlani ga wual fu."

Aidə ga malləm anə acenə ga : "Gau -də, naji kəngal co. Ga ngo, yî ngərgə yuu - gəgiel kullay agû - dəgə, magəra nau ngwə, wutâgədəgû dəgə gual."

Ga Adam acal gurxu anə ngəna ci. Ga natu kəbal anə go. Natu bel ngə aâdî gə yaya anə go. Natu minti ngə aâdî gə kəti həanay go. Aidə ga kullay anə ngə nakiel - go nagiel yimay malləm anə -. Ga wute naal nahəgədə magəra ga nakwoxi fu nadan.

Wî way ngə nakiel.

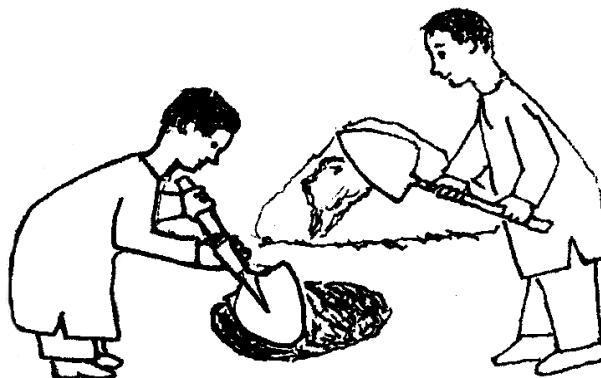
kəra 45

A	B	C	D	D	E	Θ	F	
G	H	I	J	K	L	M	N	O
P	R	S	T	U	W	X	Y	

≡

mb	Mbə ngə Adam najûgu cuwi hə
p	Yacapu pel yala wuləm hə
ie	Adam nagiəl kullay anə yimay malləm ngə

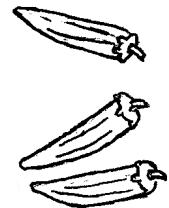

#

1. Cudə nində, Kaka dala mbulu njaka xingi. Kuren cându go dala njaka kixi dəy. Ngaco ngwə, ndâgu?
2. Adam aal kaxagu -də, naâdi gurxu âru kixi. Naal -də, natu bel də gurxu âru. Wute gurxu ndâgu nakielnəy?
3. Aidə ga Adam natu kəbal papa də gurxu həkan həraxkə. Wute gurxu ndâgu nakielnəy?

♥ Mœamunaw këra 41.

1. Mbë ngë Adam najûgu cuwi a xî ?
2. Wëni nala mbulu ?
3. Mëndo ro ngë mbë ngë Adam ace bali ngwë, ahëli mbulu anë a date ?

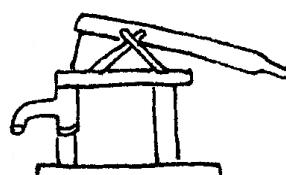
Mœamunaw këra 42.

1. Abakar naal nayel xî gëre naamu ngéri ?
2. Mëndo ro ngë Abakar ngudi nacihne ?
3. Abakar nahëla kûlulu - dë kiximi ?
4. Wëniay yakëlam kûlulu - ?

Mœamunaw këra 43.

1. Mëndo ro ngë maay fu në Ali yaannëy Këmanda wogida ?
2. Migëw yacapu pel -dë, yaan mëni ?
3. Kîda hë pompom - namay a saha kiximi ?

Mœamunaw këra 44.

1. Mëndo ro ngë Adam naal Borno ?
2. Mëndo ro ngë hâmbadë ahëla Adam ?
3. Mëndo ro ngë mallëm ahëganu Adam fu ?
4. Adam natunëy ciri anëay mëni ?

Këdie ngwë, dëapu mahar.

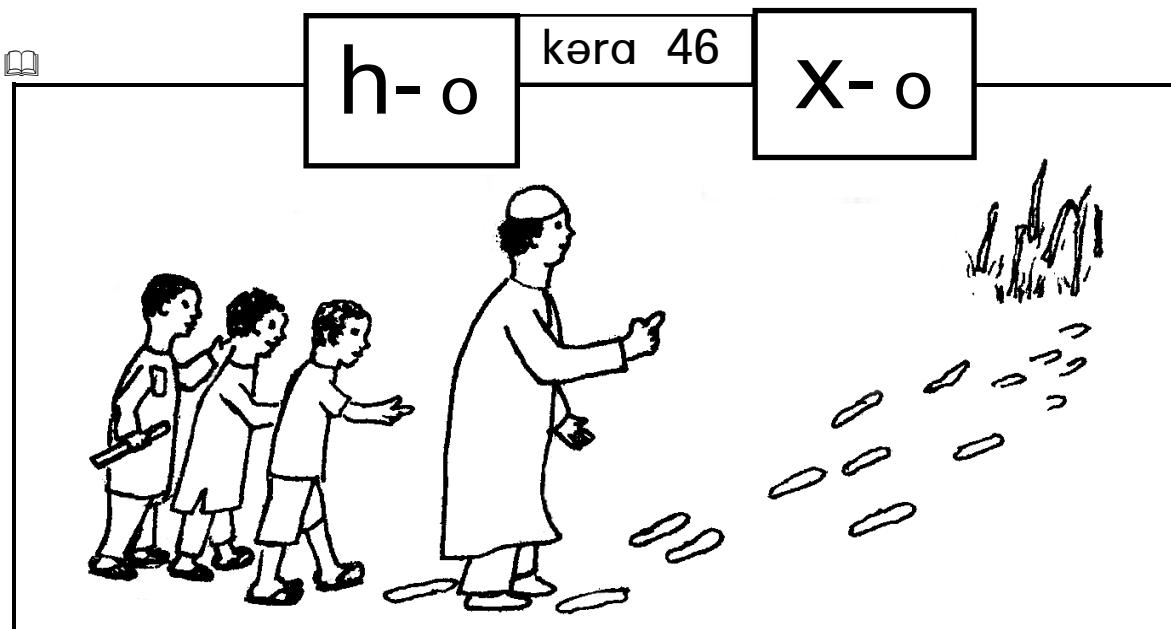

h- o

kərə 46

X- o

↓ Cû də bərbuay - naal a bohu yuu muh.

bohu

◻◻◻

xu

xû

xù

↓ Akul a bohù də kângali.

bohù

◻◻◻

Xuwa

xoxku

wuxəbi

holo

wuhəlay

wuhûnay

wuhəngə

hogəra

1. **Hugûdə bərbuay yajûgu kəmbu ngə malləm.**
2. **Bohu dugo, malləm -, yəka haria anə -.**
3. **Bohu ngwə, malləm – nəâju kəmbu anə - a dəli dəy ja.**

☺ ânəm : kangil
yâlla : hara

~~♥

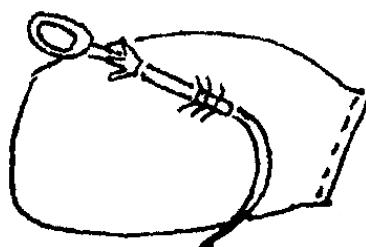
Malləm hə Xuwa kete yu hogəra anəay xoxku yaal yahəli cuwi hə mahar. Ga aji ngə kəmbu adan nano -də, yacənjal ga yala wuləm ga yakahal. Ga yahəlagəri a kangil ga yakwoxi fu nadan.

Ga kay dəadən -də, bərbuay yau yalaw kəmbu adan - ngaco yajūgu. Ga həba həan -də, malləm - yu hogəra anəay yau -də, kəmbu adan akul ja.

Ga yajūgu cû də bərbuay. Ga yaal yatâl fu ci -də, malləm acegə maay fu - ga : "Yəkiegə cû də bərbuay gâlu. Ga gaamunaw ngədə naal gâlu ja à?"

Maay fu yuu yəcenə ga : "Cû də bərbuay -, naal a bohu yuu muh." Aidə ga yakiegə an ga yaal yacoh bərbuay a bohù də kângali hə fiyow ci. Ga yaâdī yaudan âxkəray.

Aidə ga dəmu hə âxkəray - ace : "Adu gəanininaw kurbe dəgə wuhəla də bərbuay yuu." Ga nahəladan nahəladan ga nagieldan dangay. Malləm - nata kəmbu anə - ga nakwoxi fu nanə. Gəre bohu dugo, malləm -, yəka haria anə .

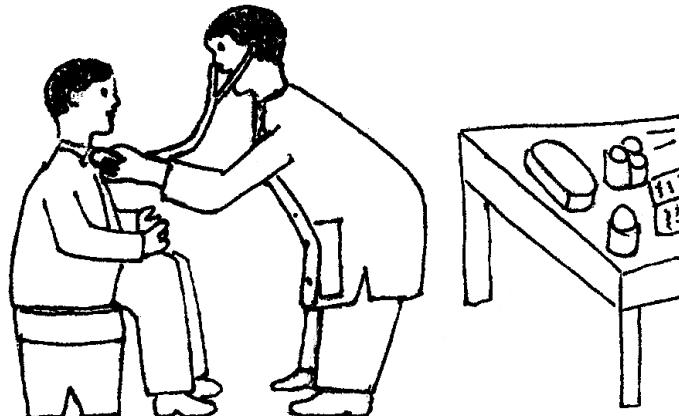
✍

Hogəra xoxku yata xù.

kəra 47

Adam akəmu adan

↓ Lûgu yuu, gabu an awal.

gabu an

Akəmu dotor.

±

gabu aw	həmu aw	akəmu ani
gabu agû	həmu agû	akəmu agû
gabu an	həmu an	akəmu an
gabu adə	həmu adə	akəmu adə
gabu adan	həmu agûay	akəmu agûay

☺

1. Ali **natâl** dî anə ngun də ngərgə.
2. Ali **nagiel** kullay anə ngun də ngərgə.
3. Ali **natay** barad a gə də asetə.
4. Ali **nagiay** fənjal a gə də asetə.

❖ Migəw ci yayel wətir ga yual habər gâlu, gère wətir adan - nakəbal. Ga nakəbal -də, wətir ngəde go nau naamudan. Ga yadugwadan a gûnunî wətir adan -. Ga nagûnu -də, a ngun də wətir -, lûgu kête go nagay yimay. Lûgu kête go, gabu an naji awal. Lûgu kête go, day də həmu an nafiyu.

Aidə ga lûgu gabu an awal - yu lûgu ngə yimay an - nagayxi -, yagieldan gaba ngə wətir ataw -. Lûgu ngə day də həmu an nafiyu - nahəgədə kâdugu. Ga yaal yata fu nə Adam - də, dədan dondi - yaâdi yagiaydan a labtan.

Gère saha hə kîda nakəmay ga dotor - naal fadaw anə. Ga wətirma nacigə Adam ngədə dotor -, ga Adam acenə ga : "May dəgə wukəmu agû," ga naal nakəmu an.

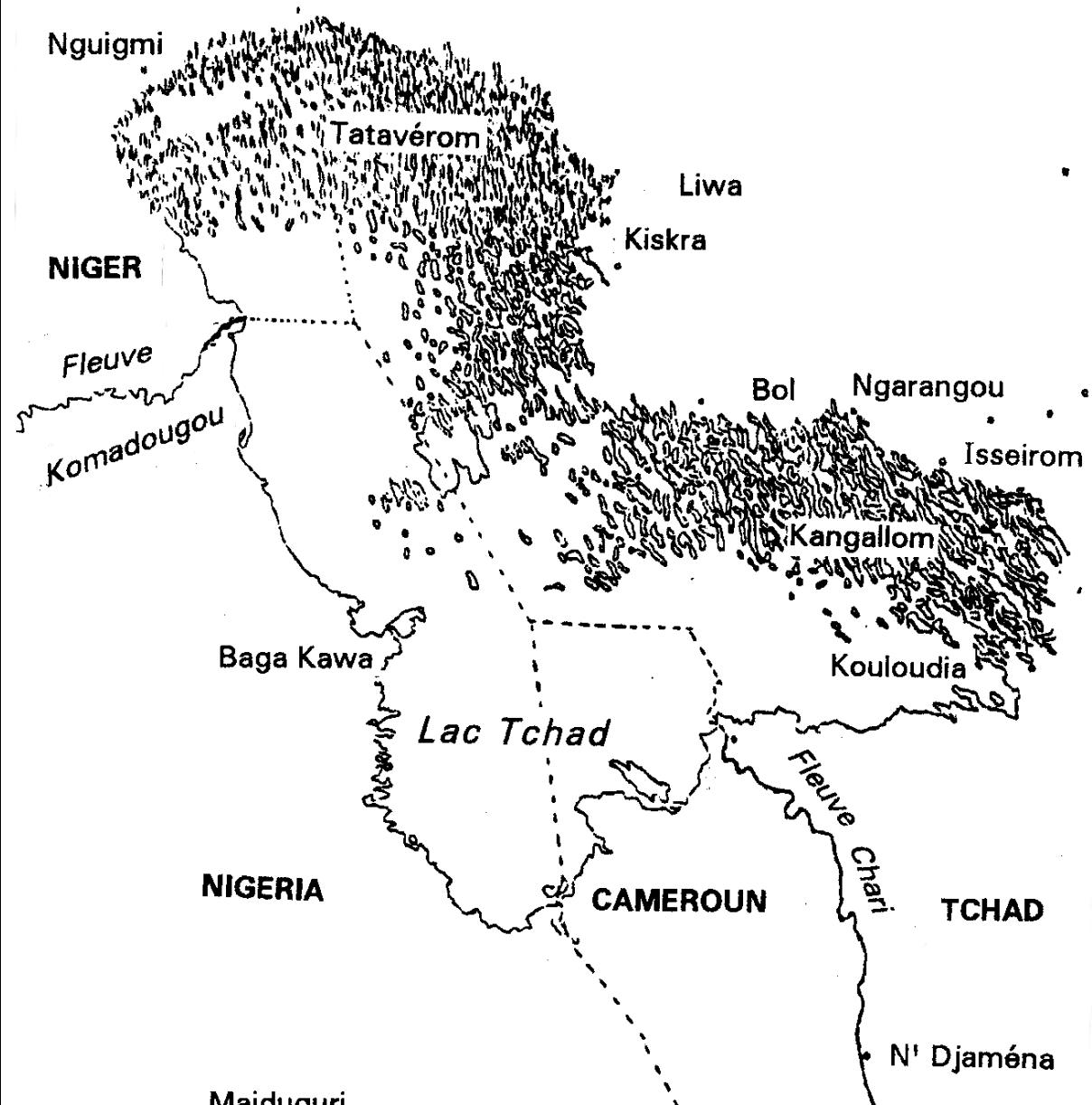
Ga wətirma acegə dotor - ga : " Wətir ci nakəbal, ga yəlû də migəw dondiay, ga yuu ro ngə wucəlbûgû. Yukul a labtan -."

Ga najûgu dotor -, ga yau labtan -. Ga dotor - naamudan, ga naan adan dawa. Ga həba həan -də, wətir adan go nau. Dədan go yakè, ga yahəgədə yaal.

Wukəmu agû həmu aw.

Rubû ngè Nahara

~♥ Nahara kète nau acélbû aamu kulu.
Ga Ahmat ahèn naharami ga aga aal
akèmu an. Ga Nahara acal kakadè hè bèla.
Ga acegè Ahmat ga : "Gèrè mèndo ro ngè

hèmu bëla ngë akul a gë dë kakadë - yu ngë na gaceni -, fegënî hèan ngëde ngëde?"

Ahmat acenë ga : "Dindë ngë Nahara yau daba dë, migëw Yedëna yëhëñ naharami ja. Migëw Nganày yu Xuwa ngë yakëmu adan kulu. Ga wute migëw Yedëna yacegë hèmu bëla ngwë, dëdan Nganày wëlla Xuwa go yacegë Nahara dë ai ngë yëhëmay -. Nahara go natay dë ai ngë ahëmay -.

Aidë ga dënay -, yëce 'bul' ga Nahara natay 'Bol'. Aidë ga wute dënay co yëtay hèmu bëla yu hèmu lûgu dë ai ngë Nahara natay -."

±

<i>yëce</i>	<i>yëtay</i>	<i>yëce</i>	<i>yëtay</i>
Yungu	Yongo	Mbë	Mbo
Kulu dia	Kouloudia	Madë	Madou
Ngëbua	Ngouboua	Abdë	Abdou
Këxkëra	Kiskra	Mallëm	Malloum
Baga Xallua	Baga Sola	Musa	Moussa
Këanaxaram	Kinassarom	Xale	Saleh
Congole	Tchongolet	Fatime	Fatimé
Cad	Tchad	Cari	Tchari
Këngallam	Kangallom	Asëda	Achta
Tatabiram	Tatavérom	Jara	Zara
Ligëa	Liwa		

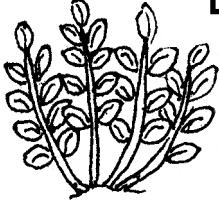
z Zara v V Tatavérom

yâlla

kerà 49

ânəm

kubay

kosay

lude

gəsasa

kunjir

wuli

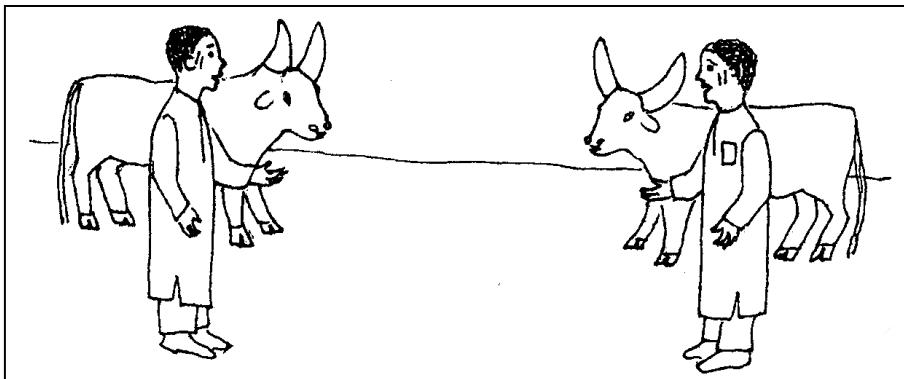
1. Adam aal kaxagu **dəgə** awəy ha.
2. Bugor aal kaxagu **gədə** awəy ha.

Bugor lûgu hə Kiskra yu Adam lûgu hə Kangallom yakahal ku ga yəan kangay. Bugor acegə Adam ga : "Bidə waâdi ha ngaw kəri -də, dâw yu migəw ngagûay maay ânəm yakahal ku a bəri, ga dənay yajâñ.

Mia ga saha bico dənay yaan kambigə. Dədan go yəce təlam ngadan ngə alli. Dənay go yəce nganay ngə alli. Ai dənay yace 'ha ngaw' ngwə, dədan yəce 'ha aw'. Dənay yace 'de yuu' go, dədan yəce 'de ndû a'."

Adam go acenə ga : "Yəy, dâw co, dində waal koyow -də, dâw yu maay yâlla yajâñ də kete, gəre dənay co saha bico yaan

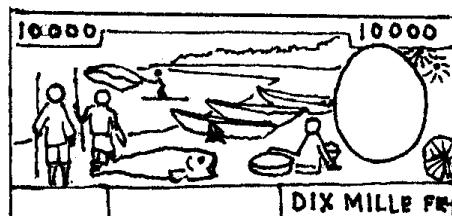

kambigə də aidə muh. Ai dənay -, yace 'dəgə' ngwə, yədan - yəce 'gədə'. Ai dənay -, yace 'namu ku dəan' ngwə, yədan -, yəce 'namaru ku dəan'. Gəre ya muh, dənay go yəce anay ngə ngəla. Yədan go yəce adan - ngə ngəla.

Ai kəne dənay maay Kangallom, yəce dənay Wuraway. Maay Kouloudia go, yəce yədan Wurnu. Dəgūay maay yalla go, gəcenaw dəgūay Yedəna. Gəre ngaco acegə dî kəte, ga ngəde - co aidə muh."

gurxu âru həgay
gurxu mia həgay

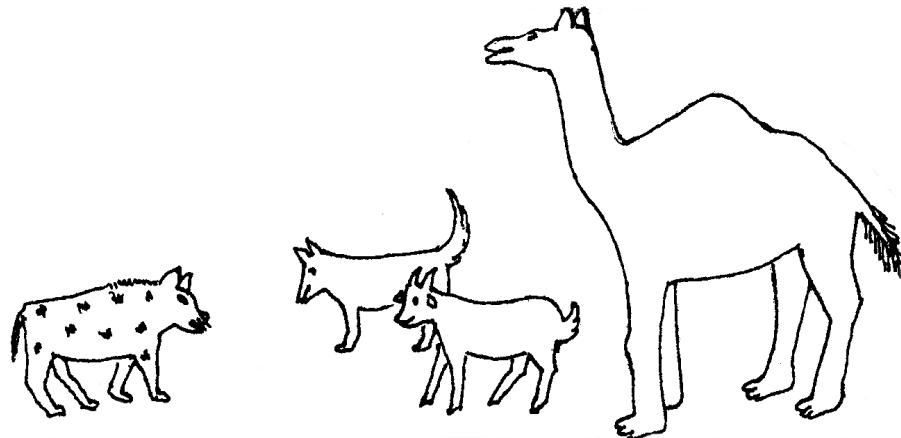
gurxu dəbu kixi

(Handwriting practice line)

Yedəna, Wuraway

Haria ngə kargəay

ânəm : meme yâlla : ngume

Wute, logume yu kani yu dəla, dədan
kâkənə yaal yatay fu. Yəcal welə adan. Yəcal
welə adan -də, yaâju welə adan ga yama yaal
yəkəle dəli. Yaal yəkəle dəli -də, wuxi logume
naha wuxi dəla mbal ga namatə.

Dədan yau a dəli -də, wuxi kani acegə man
logume ga : "Wuxi agəm naha wuxi dəla mbal
ga nahəla."

Man kani go dau -də, wuxi adə acedə ga :
"Wuxi logume naha wuxi dəla mbal ga wuxi
dəla namatə."

Dəla dau dəy ga dəce : "Nda wuxi aw?"

"Wuxi agəm -, wuxi logume nahənə mbal
ga namatə."

Yatay a gə də kəgal -də, bâllu nau. Bâllu nau
ga yəka haria adan. Nau najay ga ace : "Məni?"

"A,a, logume ngə na ha wuxi dəla mbal ga namatə."

"Yuu, nahane mbal də kiximi?"

"Ye, nahane mbal ga..."

"Nda, ama atay cû dəan dəgə wuamunə."

Logume nama natay cû dəan ga ace :

"Dâw ngə wahane mbal ga namatə, ga ngo yuu cû dəaw."

Yuu gudo, bâllu ace : "Yey, dəmu yuu ngagû gudo, ngu ngəna cok yuu, yuu ngə kani ngə nahane ga nahela. Na ja." Ku də kudi hə logume ngə akul a bohu cûl yuu ace : "Yuu cû də kani ga," ace : "na muh gahanə mbal ga gahela."

Ga yəce yəhela man kani.

Ga logume ace ayaku ja. Ga ace : "Yuu ngwə, maynaw dəgə dənay yual yəcəlbû wuxi agəm yəadu gəagəm, dâw yu kani." Dân yu kani yama yane -də, yuu muh wualnî adan ham.

Waka kakade ngaco.

Annexe, Mənna ngə yadugwaldə

Mənna hə annî dî ci wëlla jinî dî ci yəcenə ga *verbes* a naharami. Ngo hal ngə yətay *verbes* yedənami ci :

(dâw) <i>həba,</i>	(na, nâm)	(dân)	(de)	(dâmu)	(dənay, dədan)
wulû	gəlû	alû, nəlû	dəlû	məlûnaw	yəlû
wutu	gətu	atu, nətu	dətu	mətunaw	yətu
wutay	gətay	atay, nətay	dətay	mətaynaw	yətay
wutâl	gətâl	atâl, nətâl	dətâl	mətâlaw	yətâl
wî	gî	aî, nî	dî	mînaw	yî
wuxii	gəxii	axii, nəxii	dəxii	məxiinaw	yəxii
wəu	gəu	au, nəu	dəu	məunaw	yəu
wual	gual	aal, nual	dual	mbəalaw	yual
wuadu	gəadu	aadu, nəadu	dəadu	məadunaw	yəadu
wəâdfi	gəâdfi	aâdfi, nəâdfi	dəâdfi	məâdfinaw	yəâdfi
wəâju	gəâju	aâju, nəâju	dəâju	məâjunaw	yəâju
wəan	gəan	aan, nəan	dəan	məannaw	yəan
wukul	gukul	akul, nukul	dukul	mukulaw	yukul

cudə,

walû	galû	nalû	dalû	malûnaw	yalû
watu	gatu	natu	datu	matunaw	yatu
watay	gatay	natay	datay	mataynaw	yatay
watâl	gatâl	natâl	datâl	matâlaw	yatâl
waî	gaî	naî	daî	maînaw	yaî
waxii	gaxii	naxii	daxii	maxiinaw	yaxii
wau	gau	nau	dau	maunaw	yau
waal	gaal	naal	daal	mbaalaw	yaal
waadu	gaadu	naadu	daadu	maadunaw	yaadu
waâdfi	gaâdfi	naâdfi	daâdfi	maâdfinaw	yaâdfi
waâju	gaâju	naâju	daâju	maâjunaw	yaâju
waan	gaan	naan	daan	maannaw	yaan

Letər yedənami kiximi
gakəy a ngun də
kəra kiximi

A a	kəra 1
â	kəra 22
B b	kəra 17
C c	kəra 19
D d	kəra 6
D ð	kəra 29
E e	kəra 12
Ð ð	kəra 7
F f	kəra 34
G g	kəra 14
H h	kəra 21
I i	kəra 3
î	kəra 8
J j	kəra 28
K k	kəra 5
L l	kəra 2
M m	kəra 15
N n	kəra 9
O o	kəra 18
P p	kəra 43
R r	kəra 23
S s	kəra 27
T t	kəra 31
U u	kəra 4
û	kəra 8
(V v)	kəra 48
W w	kəra 13
X x	kəra 32
Y y	kəra 10
(Z z)	kəra 48

Gaka *Kakadə* 2 ngaco ngwə,
gəga gəka kakadə yedənami ngəde
co. Ngo həmu kakadə yedənami
ngəde :

Kani

Mənna hə ngəram kixi

Ngawa ngə kargəay

Ku dəan alli

Lûgu yu ligə

Bâllu yu dəla yu kəli

Hugway yu âmi dəan

Bətən Madə yu kərgəla

Kuroma ngə naji May

Dâgəl yu neri yəcəlbû ngərəm

Kurguli yu kəndəre

Mənna hə xəni angala

Mənna yu karama hə

yedənami yu naharami

Məkanaw naharami

Wanay acal fəydə

Gala ngə Mariam Bay

Habar yedənami

Migəw ngə yukul a Bol yəhəlay
kakadə bəlin gâlu. Na co, gəga
gətay kakadə wəlla wogida ngə
gəhəgandə haba agû.

Hal ngə yadəra letəray hə batata yedənami a fudo 47 yu hal ngə yadəra a fudo 34 kete. Hal yuu yəcenə ga *ordre alphabétique*. Ngo mənna yedənami ci ngə yadəra a *ordre alphabétique* go yafəllay də *français* yu english go :

ahay	<i>os</i>	bone	kwadə	<i>matin</i>	morning
aljibu	<i>poche</i>	pocket	ləkol	<i>école</i>	school
amayram	<i>gobelet</i>	cup	mbərxa	<i>nuage</i>	cloud
ambay	<i>oeuf</i>	egg	migəw	<i>gens</i>	people
âbi	<i>mauvais</i>	bad	nduco	<i>chacun</i>	each
cû	<i>pied</i>	foot	neri	<i>écureuil</i>	squirrel
cûguram	<i>clé</i>	key	ngaco	<i>tout</i>	all
dəgəram	<i>fille</i>	girl	ngəla	<i>bon</i>	good
fələ	<i>huile</i>	oil	ngəraxan	<i>fil</i>	thread
gurxu	<i>argent</i>	money	njuy	<i>queue</i>	tail
haba	<i>ami</i>	friend	penge	<i>peigne</i>	comb
han	<i>hache</i>	axe	reda	<i>moitié</i>	half
injin	<i>moteur</i>	engine	sûgur	<i>sucré</i>	sugar
jana	<i>couteau</i>	knife	teme	<i>tamis</i>	sifter
jogo	<i>panier</i>	basket	təlam	<i>langue</i>	tongue
kala	<i>odeur</i>	smell	toy	<i>rêve</i>	dream
boci	<i>natte</i>	mat	worami	<i>rame</i>	oar
cukol	<i>cuillère</i>	spoon	xii	<i>bois</i>	drink
kangil	<i>épine</i>	thorn	xilogu	<i>étoile</i>	star
kaxəgar	<i>épée</i>	sword	xî	<i>où</i>	where
kərnigə	<i>flèche</i>	arrow	yimay	<i>main</i>	hand

Gədəra mənna a *ordre alphabétique* ngwə, daba yuu, gəamu letər hə hare. Jogo akul a kay də kala hərə j akul a kay də k. Letər hə hare kete ngwə, gəamu letər kixi həan. Ahay akul a kay də aljibu hərə h akul a kay də l. Mənna yuu, gədəra hərə letər kixi həan də aidə : ka, ke, kə, ki, koh, ku, kwadə.

Letər kete həan yu kixi həan kete ngwə, gəamu letər kâkənə həan. Ngaco akul a kay də ngəla hərə a akul a kay də ə. Gətay cudu kay də cudə hərə d akul a kay də d. Cû akul a kay də cûguram hərə cû -, letər kâkənə həan de.

Gədəra kəli, kəlì, kəlî də aidə hərə letər amaya akul a baha letər de go akul a kay də letər kokiyoa go.